

ВІСНИК

КАРПАТСЬКОГО БІОСФЕРНОГО ЗАПОВІДНИКА

РЕГІОНАЛЬНА ЕКОЛОГІЧНА ГАЗЕТА

№ 3

ЛИПЕНЬ

2006

Екологічні акції

Проведено низку екоосвітніх заходів

У рамках відзначення Всесвітнього дня навколишнього природного середовища (5 червня) та організації екскурсійної програми шкільних практик проведено низку екоосвітніх заходів, які проходили щодня у першій декаді червня. Їх проведення організували Карпатський біосферний заповідник спільно з відділом культури Рахівської РДА. Метою заходів було підвищення рівня екологічних знань учнів середньої ланки загальноосвітніх шкіл (6-8 кл.), поглиблене вивчення природи рідного краю. Діяльність також було спрямовано на реалізацію державних програм з предметних шкільних практик та літнього оздоровлення дітей, в рамках якої було організовано екскурсії у Музей екології гір та лісопарковою колекційною ділянкою заповідника. Серед підсумків проведеної роботи можна відмітити зміцнення співпраці із педагогічними колективами місцевих шкіл та владними структурами району, зокрема, відділом культури Рахівської РДА.

Програму було розпочато зі знайомства з роботою сейсмічної станції «Рахів» (01.06.2006 р.). У 2004 році на базі Карпатського біосферного заповідника станцію було відкрито відділом сейсмічності Карпатського регіону Інституту геофізики ім. С.І. Субботіна НАН України. Ведеться реєстрація коливань земної кори, як слабких, невідчутних для людей, у т.ч. регіональних, так і максимальних рухів в широкому частотному діапазоні. Школярам було продемонстровано сейсмічні датчики - прилади, які реєструють сейсмічні події, пояснено принцип роботи. А також молодшим науковим співробітником Бундзяком Й.Й. прочитано лекцію про сейсмічну активність земної кори, причини виникнення, походження та типи

землетрусів. Багато запитань у дітей виникло відносно сейсмонезбезпечності Рахівщини і Закарпаття. Науковця запросили на уроки географії та заняття географічного факультативу ЗОШ I-III ст. №1 м. Рахова у наступному навчальному році, що, безумовно, свідчить про те, що захід пройшов вдало, зміст був насправді цікавим для допитливої юні.

День ентомолога (02.06.), на

жаль, пройшов із меншим успіхом. Причиною тому стали вкрай несприятливі погодні умови для реалізації наміченої практичної програми. У зливовому дощі комах досліджувати у природному середовищі було просто неможливо, тому довелося обмежитися теоретичною частиною - розповіддю про світ комах, «червонокнижників» Українських Карпат із демонстрацією

Продовження на 2 стор.

НОВИНИ

Результати засідання Колегії Мінприроди з питання „Про результати аудиту реалізації першого етапу Загальнодержавної програми формування національної екологічної мережі України на 2000-2015 роки”

18 липня 2006 року відбулося засідання колегії Мінприроди, на якій розглядалося питання „Про результати аудиту реалізації першого етапу Загальнодержавної програми формування національної екологічної мережі України на 2000-2015 роки”. У засіданні взяли участь представники Мінприроди, Кабміну, Мінфіну, Рахункової палати, Держлігоспу та Держуправління охорони навколишнього природного середовища України.

Директором Департаменту біотичних, водних, земельних ресурсів та екомережі Мінприроди Ярославом Мовчаном було представлено доповідь про результати реалізації Програми протягом 2001-2005 років (перший етап) та основні проблеми її впровадження.

Україна приєднується до європейських стандартів охорони довкілля.

27 липня 2006 р. відбулось засідання Урядового комітету з питань розвитку агропромислового комплексу та природо- користування. На засіданні була схвалена Постанова Уряду про зміни до постанови Кабінету Міністрів України стосовно ввезення в Україну і вивезення озоноруйнуючих речовин. Ця постанова належить до пріоритетних у сфері адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу. Схвалена Постанова Кабінету Міністрів України регламентує поведження з озоноруйнівними речовинами, до яких, зокрема, відноситься бромистий метил. Сторонами відповідної угоди є 189 країн світу.

Проведено низку екоосвітніх заходів

Закінчення. Початок на 1 стор.

плакатів та багатих ентомологічних колекцій, зібраних і дбайливо оформлених науковим співробітником зоологічної лабораторії Ляшенком Є.К.

5 червня - Всесвітній день захисту навколишнього середовища. День символічний і надзвичайно

природоохоронних акцій. Працівник зоологічної лабораторії Годованець Б.Й. завжди радо розповідає дітям про предмет своїх наукових досліджень - птахів, демонструє їх гнізда у природі на території лісопарку КБЗ. А також познайомив школярів з фауною птахів Українських Карпат, методи її дослідження, «червонокнижні» види і підготував добірку записів пташиних голосів та відеокліпів про рідкісні види (демонстрація з комп'ютера).

День флори (08 червня) - захід новий, заснований цього року. Втім, зацікавленість школярів свідчить на користь його актуальності. Лекція та практична частина були поєднані, захід

важливий, адже середовище, в якому ми всі живемо потребує дбайливого ставлення до нього, заощадливого використання його природних багатств. Тому у цей день було проведено День відкритих дверей у Музеї екології гір та історії природокористування в Українських Карпатах. Екскурсії проводилися безкоштовно. Таким чином було досягнуто масовості заходу і максимального привернення уваги до важливості охорони природи рідного краю. Цього дня відвідали Музей 210 школярів м. Рахова та оздоровчого табору, що діяв на базі готелю «Наталі» у с. Білин (близько 60 дітей).

День води (06. 06) проводиться працівниками заповідника вже четвертий рік поспіль, тому програма була традиційною. Лекція про водні ресурси Українських Карпат, формування водної мережі Закарпаття, класифікацію типів забруднення та необхідність охорони водних ресурсів. Практичну частину - хімічний аналіз води з р. Тиса, гірського потоку Кам'яний на вміст іонів Al⁺, Ca⁺, Fe⁺ та рН-провела провідний спеціаліст Піпаш Л.І.

День птахів (07.06.) також один з традиційних екоосвітніх заходів, що проводиться у рамках

проведено у формі екскурсії в природу. Предмет ознайомлення - флора і рослинність Українських Карпат та Карпатського біосферного заповідника з акцентом на «червонокнижні» види. Молодший науковий співробітник ботанічної лабораторії Волощук М.І. також познайомив дітей з екзотичними рослинами колекційної ділянки КБЗ, високогірними видами на альпінарії.

Перегляд відеофільмів «Світ тварин», «Рахівщина - перлина України», створених на відеостудії Карпатського біосферного заповідника (9.06.) скликав на центральну садибу чимало школярів. Зміст фільмів спрямований на вивчення природи рідного краю, сезонних змін у світі рослин і тварин, взаємозв'язок природних процесів та явищ, популяризацію ідей охорони природи.

Загалом учасниками заходів до Всесвітнього дня захисту навколишнього середовища стало 550 школярів м. Рахова.

Вікторія Бундзяк,
відділ пропаганди,
екоосвіти та рекреації
Карпатського
біосферного заповідника

Фото **Мирослава Обладанюка**

МІЖНАРОДНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО

Участь у роботі КЕРІ

КЕРІ (CERI) Карпатська екорегіональна ініціатива, заснована у 1999 році за підтримки Дунайсько-Карпатської програми Всесвітнього фонду дикої природи (WWF). Вона діє як міжнародна мережа організацій та експертів, зусилля яких спрямовані на охорону та сталий розвиток Карпат. Основна мета Ініціативи - довгострокове збереження унікальної, глобально-важливої Карпатської гірської системи та підтримка економічного розвитку й збереження культурної спадщини регіону за допомогою міжнародного партнерства. До ініціативи входять сім країн Карпатського екорегіону, уряди яких підписали Рамкову конвенцію про охорону та сталий розвиток Карпат

Членами КЕРІ від України є: асоціація "Наш Дім", добродійний інформаційний центр "Зелене Досє", екологічні клуби "Карпати" та "Рутенія", Інститут екології

Карпат НАН України, НУО "Екоправо - Київ", а також Карпатський біосферний заповідник, який є одним з найперших та найактивніших учасників цієї організації

23-25 листопада 2005 року у місті Кладово (Сербія та Чорногорія) відбулося чергове засідання Генеральної асамблеї Карпатської екорегіональної ініціативи, на якій Карпатський біосферний заповідник представляли провідний спеціаліст Вікторія Столпнік та старший науковий співробітник Василь Покин'ючерда. На цьому форумі Україні приділено особливу увагу, адже українська частина екорегіону є третьою за розмірами після Румунії та Словаччини. Обговорювалися проблеми збереження високогір'я Українських Карпат, визначення місць, важливих для збереження біорізноманіття та інші актуальні питання. В запланованому на кінець 2005 року випуску вісника КЕРІ планується цілий розділ, присвячений Українським Карпатам, проблемам збереження та підтримки сталого розвитку цього унікального куточка в центрі Європи.

Карпатська екорегіональна ініціатива сприяє втіленню в життя різних міжкордонних проектів, допомагає

знаходити партнерів і залучає кошти міжнародних програм, зокрема таких, як ВВІ-MATRA, GEF та інших. У рамках КЕРІ Карпатський біосферний заповідник спільно з румунськими колегами з національних природних парків "Марамороські гори" та "Родна" готує проєкт із створення інфраструктури для майбутнього транскордонного українсько-румунського біосферного резервату "Марамороські гори". Проєктом передбачається сприяння екологічно зорієнтованому розвитку полонинського господарства у карпатському високогір'ї, облаштування інформаційних центрів та екологічних маршрутів, ремонт доріг та відновлення мосту через р. Тиса у Хмелевому, який колись з'єднав Україну і Румунію тощо.

Наступна генеральна асамблея КЕРІ відбудеться у жовтні 2006 р. в м.Рахів на базі Карпатського біосферного заповідника. Це дасть можливість привернути увагу міжнародної громадськості до проблем сталого розвитку в українській частині Карпатського регіону.

Вікторія Столпнік

ПРОБЛЕМА

Долину нарцисів?

Це питання розглядали голова облдержадміністрації Олег Гаваші та науковці - біологи під час наради в облдержадміністрації.

Останнім часом ареал диких нарцисів в урочищі Кіреші, що на Хустщині, суттєво зменшився. Причин цьому - кілька, але основна -

зміна гідрологічного режиму ґрунту. До цього призвело проведення за радянських часів меліорації земель, будівництво дороги, а також те, що на території заповідника розрослися верби. Коріння цих дерев сягає вглиб на два-три метра і дуже осушує ґрунт. Від цього страждають в першу чергу нарциси. Отож верби необхідно вирубати. Але це треба робити обдуманно, адже на цій території також росте 490 видів рослин, 15 з яких занесені до Червоної книги і яким сусідство з вербами просто обов'язкове для існування. Тому, аби

грамотно розв'язати це питання, вирішили створити робочу групу, до якої увійдуть представники різних галузей - біологи, земельними, архітектори тощо. До "очищувальних" робіт на території заповідника найімовірніше залучать студентів біологічного Факультету УжНУ.

Щороку Долину нарцисів відвідують тисячі туристів. Тому присутні на нараді погодилися, що необхідно братися за розбудову її інфраструктури. Так будувати треба, але не на території заповідної зони, а поблизу. Там планують звести готель, та музей побуту. Однак для цього, за словами голови облдержадміністрації, необхідно шукати інвесторів,

(Прес-служба ОДА)

Видано літопис Природи

Одним з головних завдань наукового відділу заповідника є тема «Літопис природи». Це наукова природоохоронна і екоосвітня робота за рік.

У 2005 році темою було «Вивчення ходу природоохоронних комплексів та зв'язків у екосистемах заповідника».

В 11 розділах на 530 сторінках подано 172 таблиці, 15 фотографій, загальні відомості про Карпатський біосферний заповідник, наукові полігони, площі, абіотичне середовище, клімат, рослинний і тваринний світ, збереження видів рослин і тварин, що занесенні у чинні для України міжнародні переліки та багато іншого.

У ХХІХ томі «Літопису природи» наводяться дані фенологічних спостережень за рідкісними і фоновими видами рослин і тварин, які поширені на території заповідника.

У цій науковій праці узагальнено результати досліджень і спостережень за станом природних комплексів, явищами неживої природи. Це дані з 8 природоохоронних науково-дослідних відділень заповідника.

Дані про живу й неживу природу зібрано інспекторами, майстрами лісу 8 природоохоронних відділень та науковцями заповідника, які подають цінну інформацію про явища природи, дані гідрологічних, гідрохімічних досліджень основних водотоків та атмосферних опадів, - сказав нам старший науковий співробітник лабораторії фенолога - гідро - метеорологічних та ландшафтних досліджень Г.Лазуткін.

У заповіднику постійно діють 8 метеорологічних пунктів, 2 комплексні моніторингові ділянки та багато постійних науково-дослідних ділянок, на яких наші працівники, збирають цінну ботанічну, зоологічну, кліматичну та іншу інформацію. Зараз науковці заповідника працюють над випуском ХХХ тому «Літопису природи».

Людмила Піпаш,
провідний спеціаліст
фенологічної лабораторії.

ЛИСТИ З ПНДВ

Буде бджологосподорство показовим

У Чорногірському лісництві заповідника була організована Д.І.Курином пасіка.

Коли Д. І. Курин перейшов працювати в адміністрацію КБЗ, він передав пасіку теж відомому на Богданській долині пасічнику В.Ференцу (на фото).

Зараз у Чорногірському природоохоронному науково-дослідному відділенні (так називаються сьогодні лісництва заповідника) утримується 28 бджолосімей.

З метою екологічної освіти і пропаганди пасічного господарювання у селі та й в краї,

вирішено створити показову пасіку, де можна навчитися азів бджолярства, а туристи, маршрут яких на найвищу вершину України г.Говерлу проходить поруч, зможуть відвідати кімнату-музей, яку облаштовує бджоляр, і скуштувати лікувального стільникового меду.

Віктор Щерба,
начальник Чорногірського
природоохоронного
науково -дослідного відділення.

Музей природи у Кевелеві

Кевелівське природоохоронне відділення Карпатського біосферного заповідника одне з найунікальніших. Тут не тільки залишилась дика природа (непорушені екосистеми), але й наймальовничіші ландшафти Свидовецького і Чорногірського хребтів.

Тут знайшли притулок близько 400 видів рослин і 26 видів тварин. Серед них десятки видів, які занесені у Червону книгу України.

Кевелів - перехрестя найпопулярніших маршрутів з г. Близниці через полонини Менчіл, Рогнеска, Петрос і до найвищої вершини України г. Говерла. Тут

проходить і цікавий Закарпатський туристичний шлях. Тисячі подорожуючих щороку відвідують ці території, залишивши у своїх серцях неповторну красу Карпат. Карпатський біосферний заповідник обладнав на цьому важливому туристичному перехресті інформаційний центр, а зараз тут створюється музей природи і візит - центр. Подорожуючі зможуть побачити не тільки красоти Карпат, а й переглянути відеофільми про унікальні масиви заповідника, створені на власній відеостудії.

Василь Вербіцький,
начальник Кевелівського
природоохоронного
науково - дослідного відділення.

ЕКОЛОГІЧНА ОСВІТА

УЧНІВСЬКА КОНФЕРЕНЦІЯ

Наприкінці травня в Рахові відбувся обласний семінар педагогів з позашкільної освіти. З усіх районів області з'їхалися директори та методисти еколого-натуралістичних центрів (ЕНЦ), будинків дитячої та юнацької творчості (БДЮТ), туристичних центрів. Робота семінару тривала 2 дні і була плідною та надзвичайно цікавою для всіх педагогів, адже педагоги, школярі та гуртківці Рахівщини добре підготувалися і ретельно продумали програму заходів. У перший день на базі Рахівського районного РБЮТ, відповідно до програми, учасники познайомилися із роботою гуртків, виставкою дитячих робіт з килимарства, фітодизайну, різьби по дереву та коренепластики тощо.

Другий день учасники провели на центральній садибі Карпатського біосферного заповідника. Тут вони ознайомилися з експозицією Музею екології гір, здійснили мандрівку коротеньким екотуристичним маршрутом, що лісопарком заповідника виводить до мінерального джерела в урочищі Буркут. На лісовій галявині біля джерела педагогів позашкільників зустріли пластуни, які підготували цікавий виступ у природі.

Родзинкою семінару стала учнівська конференція на тему «Біорізноманіття Українських Карпат», яку провели учні 6-8 класів Лазищинської ЗОШ I-III ст. Нещодавно будинком дитячої та юнацької творчості у цій школі започатковано екологічний гурток під керівництвом Бузак Л.Ю. Дітей

захопило вивчення природи рідного краю. Близьке розташування такого науково-дослідного центру як Карпатський біосферний заповідник наштовхнуло на думку налагодити співпрацю із науковцями установи, залучити їх до екоосвітньої та наукової діяльності гуртка. Тому вивчення фауністичного та флористичного багатства нашого краю, підготовка конференції, написання робіт проходило під керівництвом наукового співробітника зоологічної лабораторії Годованця Б.Й., молодших наукових співробітників ботанічної лабораторії Антосяк Т.М., Волошук М.І. та Козурак А.В.

Підготовку до учнівської конференції розпочали зі своєї рідної презентації напрямків наукових досліджень заповідника. Науковці

живою та неживою природою. Таким чином, було досягнуто основної мети - учні визначилися, що їм більше до душі: тваринний світ, флора чи географічні об'єкти. І почалася кропітка праця: спостереження, опрацювання наукових джерел, написання роботи. На всіх етапах учнів супроводжували увага та поради старших друзів науковців і керівника гуртка.

...Роботу виконано, доповіді підготовлено. Лишилося подолати хвилювання і гідно виступити перед шанованими гостями. Це нелегке завдання успішно виконана школярами. Доповіді були ємними й лаконічними водночас.

Підбиваючи підсумки роботи семінару, головний спеціаліст відділу освіти і науки ОДА Кузьма В.М., інші поважні гості та організатори семінару дали високу оцінку гуртковій та екоосвітній роботі, що ведеться на Рахівщині з учнівською молоддю, відмітили нік а дружню співпрацю позашкільних освітніх установ району із Карпатським біосферним заповідником.

За високу оцінку дякуємо, однак, на досягнутому зупинятися не будемо!

Вікторія Бундзяк
 відділ пропаганди,
 екоосвіти та рекреації
 Карпатського
 біосферного заповідника

Фото Мирослава Обладанюка

МІЖНАРОДНИЙ УКРАЇНСЬКО-РУМУНСЬКИЙ БІОСФЕРНИЙ РЕЗЕРВАТ “МАРАМОРОСЬКІ ГОРИ”

Марамороські гори, площа яких становить близько 600 км², розміщені по обидва боки українсько-румунського кордону. На цій території добре представлені всі висотні пояси, а відповідно, і всі типи ландшафтів Східних Карпат. Тут спостерігається велика різноманітність видів флори і фауни, збереглися значні ділянки пралісів та фрагменти практично незайманих високогірних лук-полонин. У Мараморошах беруть початок кілька великих притоків р. Тиси однієї з найбільших водних артерій Карпат. Ці гори багаті мінеральними джерелами та іншими цінними природними ресурсами.

Протягом століть на цій території оселилося багато етнічних груп, а саме: українські горянгуцули (домінують), румуни, німці, італійці, угорці та інші. Кожна з них зберегла свою самобутність, звичаї, фольклор, характерні для гірської зони ремесла. Окремі, наприклад, високогірне вівчарство, мають унікальний для Європи характер.

Проте в останні десятиліття в Мараморошах відбуваються негативні процеси. Інтенсивно вирубуються ліси, гірські пасовища деградують під впливом надмірного випасу, під загрозою зникнення опинилися багато видів рослин і тварин. Традиційні історичні типи природокористування починають відмирати, що призводить до занепаду багатьох звичаїв та ремесел. Державний кордон обмежує доступність цих місць для туристів і зменшує зайнятість серед місцевого населення, яке страждає від надлишку робочих рук.

Вирішити більшість із

зазначених проблем можна через створення міжнародного біосферного резервату (МБР). Заповідна зона резервату забезпечить збереження природної спадщини регіону, яка багата ендемічними формами. Зони буферна та антропогенних ландшафтів дозволять розвивати тут рекреаційно-туристичну діяльність, що в свою чергу забезпечить збереження культурно-історичної спадщини місцевих жителів як основного атракційного елементу, зменшить безробіття населення через залучення його до сервісних служб та сувенірних промислів. Про необхідність створення МБР в Мараморошах багато писалося в працях вітчизняних і закордонних вчених і природоохоронців, зокрема Ф. Мойсея (2002), С. М. Стойка (2001), Ф. Гамора (2004) тощо, адже

резервату повинні увійти з румунської сторони створений у 2004 р. Національний парк “Марамороські гори”, а з української Карпатський біосферний заповідник та частина території проєктованого Верховинського національного парку, що прилягає до українсько-румунського кордону. Саме такий варіант МБР, площа якого становитиме понад 200 тис. га, дозволить зберегти цінні екосистеми Марамороських гір, які містять багато рідкісних видів флори і фауни, а також унікальну культурну спадщину українських і румунських горян; стимулювати розвиток туристично-рекреаційної діяльності в регіоні на противагу існуючому екстенсивному природокористуванню; збільшити зайнятість місцевого населення;

ця територія володіє величезним природно-культурним потенціалом і має загальноєвропейське значення. Великі міжнародні фонди такі, як ФАРЕ/КРЕДО і ТАСІС в різні роки виділяли спеціальні гранти для реалізації цієї ідеї. Завдяки цьому, румунська та українська сторони отримали змогу здійснити задумане.

До складу білатерального

підвищити рівень екологічної свідомості людей; зміцнити міжнародне співробітництво у всіх галузях суспільного життя.

Василь Покиньчереда,
старший науковий співробітник
заповідника

ВОНИ КОРИСНІ

ЗМІЇ

Вуж звичайний

Змії здавна викликали у людей неприязнь, страх і навіть ненависть. Першою реакцією пересічної людини при зустрічі зі змією завжди є бажання втекти або вбити її. Однак така реакція корениться в основному у незнанні людей. Існує багато байок про змій, яким багато людей вірять, але в яких правди або немає, або майже немає.

До таких байок належать, наприклад такі, що всі змії отруйні, що вони тільки про те думають, як би напасти на людину і спричинити їй лихо, що укуси всіх отруйних змій спричиняє смерть людині і т.п.

Із зміями пов'язані також байки про Карпатський біосферний заповідник, які нерідко можна почути навіть від освічених людей у Рахівському районі. Це байки про те, що заповідник нібито розводить змій і потім випускає їх у природу, через що їх з кожним роком все більше. Інколи можна почути ще більшу нісенітницю, що заповідник навіть закуповує цілими партіями екзотичних змій, щоб вони розмножилися у нашій природі. Важко сказати, хто є джерелом таких побрехеньок, але всі ми, дорослі люди, повинні знати правду, а не вірити всяким байкам.

А правда полягає в тому, що заповідник охороняє природу таку, якою вона є, не додаючи до неї нічого і нічого від неї не відбираючи. Чисельність тварин у природі під

впливом різних факторів час від часу міняється. Якщо складаються сприятливі фактори, то "урожай" тварин може бути більшим, якщо несприятливі, то чисельність їх падає. Для змій сприятливими є роки, коли багато дрібних гризунів, чисельність яких, у свою чергу, буває велика, коли великий урожай насіння деяких дерев.

В Українських Карпатах мешкає всього 5 видів змій. Це гадюка звичайна, вуж звичайний, вуж водяний, мідянка та ескулапів полоз. Тільки одна із цих змій, а саме гадюка звичайна, є отруйною і тому небезпечною для людини. Інші абсолютно безпечні. Усі без винятку наші змії бояться людини і при її появі намагаються відразу втекти. До змій також часто зараховують безногу ящірку веретільницю, яка зовні дуже схожа на змій, однак за всіма ознаками належить до ящірок (на очах є повіки, відкидає хвіст, якщо за нього схопити). І звичайно, як і всі наші ящірки, вона неотруйна і зовсім безпечна.

Усі змії корисні, оскільки

вони регулюють чисельність мишей та інших гризунів, які при великих кількостях можуть відчутно шкодити людям. Якщо наша рука з палицею підніметься, щоб убити змію, подумаймо, що вбиваючи змій, ми сприяємо поширенню шкідників.

Оскільки небезпеку для людини представляє тільки гадюка, більш детально зупинимося на ній. Гадюка це змія середніх розмірів, довжина її, як правило, не перевищує півметра. Колір тіла у гадюк нашої місцевості може бути сірий, коричневий або чорний. В усіх випадках (навіть у чорної) на спині видно чітку чорну зигзагоподібну поздовжню смугу, яка може мати вигляд ряду з'єднаних між собою ромбовидних плям. У чорної форми ця смуга менш помітна, її краще видно при боковому освітленні. У гадюки звичайної, на відміну від інших наших змій, короткий хвіст, а зіниці мають вигляд вертикальних щілин (у інших змій зіниці круглі).

Оскільки гадюка належить до холоднокровних тварин, вона змушена постійно міняти місця перебування в залежності від температури середовища. Так, у ранніші часи, коли земля ще не прогрілася, гадюки виповзають на відкриті місця (дорога, колода, пеньок тощо), щоб погрітися на сонці. Коли сонце починає пригрівати сильніше, гадюки ховаються в холодок (під каміння, кущі, пні, колоди і т. п.). Паруються гадюки у березні-квітні, а у серпні або вересні самка народжує 5-14 гадючат. Інколи вона відкладає яйця, з яких відразу вилуплюються гадючатята. Гадючатята отруйні від самого народження. Зимою гадюка перебуває в зимовій сплячці, яка триває від кінця жовтня-початку листопада до кінця березня. Живиться переважно дрібними гризунами, а також землерийками та жабами.

Ярослав Довганич,
завідувач зоологічної
лабораторії заповідника.

**Фото Мирослава
Облданюка**

ЯКА БУДЕ ОСІНЬ

- 1 серпня (день Мокрини): яка погода цього дня, такої жди й осені ("Мокрина під коси осінь приносить").
- 2 серпня (св. Іллі): "На Ілля до обіду літо, а по обіді осінь". Яка погода на Ілля, така продержиться шість тижнів, отож осінь буде суха чи сльотава.
- 19 серпня (Спаса): якщо на Спаса день сухий - до сухої осені, мокрий - до дощової, а ясна погода на сувору зиму.
- 27 серпня (на Міхея): якщо пройде буря увесь вересень буде непогідним; якщо вітер без дощу, осінь передбачається вітряна та суха.
- 28 серпня (Св. Марія): якщо погода гарна, гарною буде й осінь, крім остатку бабиного літа; коли за "молодого" бабиного літа (з 28 серпня по 11 вересня) стоять красні дні, "старе" бабине літо (30 вересня - 8 жовтня) буває непогожим.
- Грозивий серпень (як і грім, що чується у вересні) віщує довгу осінь.

КОРОТКО ПРО ГОРИ

Гори ділянки земної поверхні, підняті вище 600 м н.р.м. Характеризуються різкими коливаннями відносних висот і контрастними формами рельєфу. Гори поділяються на високі (понад 2000 м н.р.м.), середньо високі (1000-2000 м н.р.м.) і низькі (600-1000 м н.р.м.). За походженням розрізняють тектонічні, вулканічні і денудаційні. Утворення гір спричиняють сукупність внутрішніх і зовнішніх геологічних процесів. До внутрішніх належать тектонічні рухи і вулканізм, до зовнішніх абразія, ерозія, вивітрювання тощо. Процеси горотворення характерні як для континентів, так і для дна світового океану.

Гімалаї - найбільша гірська система Землі. Розташована у південній Азії, довжина якої 2400 км, ширина - до 350 км. Утворилися за альпійського етапу горотворення. Головний Гімалайський хребет має пересічну висоту понад 6000 м. Одинадцять вершин підносяться вище 8000 м, серед них найвища вершина світу Джомолунгма (Єверест) 8882 м н.р.м. Вперше була підкорена 29 травня 1953 року непальцем Н.Тенцінгом і новозеландцем С.Хілларі. Традиційні назви гори Єверест: Сагарматха на непальській стороні і Джомолунгма на Тибетській і означають "мати землі". Вчені встановили, що за останні 33 роки пласт снігу став тоншим на 1,3 метри, що пов'язано з глобальним потеплінням на Землі.

Кавказ - гірська система між Чорним і Каспійським морями. Найвища вершина Ельбрус має

вигляд двовершинного конусу згаслого вулкану, висота західної вершини (5642 м), східної - (5621 м). Місцеві жителі називають Ельбрус горою щастя.

Альпи - найвища гірська система Європи. Простягаються на 1200 км у вигляді випуклої дуги від Середземного моря на захід до середньодунайської низовини на схід, ширина 260 км. Молоді складчаті гори, що утворилися за альпійського етапу горотворення. Поділяються на західні і східні. Найвища висота Альп в цілому Європи - г.Монблан (4807 м н.р.м.). Під цією горою збудовано тунель, завдовжки 11,6 км, який сполучає Францію і Італію. В Альпах близько

1200 льодовиків, площа зледеніння 4140 км².

Карпати є східним продовженням Альп. Великою дугою оточують з трьох боків Велику Середньодунайську (Панонську) низовину. Простягаються на 1500 км. Найвища вершина г. Герлаховский Штіт (2655 м) розміщена на кордоні Словаччини і Польщі.

Українські Карпати є частиною Східних Карпат. Середня висота - 1000 м н.р.м. Шість вершин підіймаються вище 2000 м н.р.м.: найвищі вершини г.Говерла (2061 м), Бребенескул (2035 м), Поп - Іван Черногірський (2020 м), Петрос (2020 м), Гутин-Томнатик (2018 м), Ребра (2001 м).

(Далі буде)

Адреса редакції: вул. Красне Плесо, 77, а/с 8, м. Рахів, 90600

Закарпатська обл. Контактні тел:

(03132) 2-21-93, 2-29-14.

Ел. пошта: cbr@rakhiv.ukrtel.net

<http://cbr.nature.org.ua>

Засновник і видавець: Карпатський біосферний заповідник.

Свідоцтво про державну реєстрацію Зт № 401 від 25. 01. 2006 року.

РЕДКОЛЕГІЯ:

Іван Волошук (редактор),

Михайло Бедей,

Василь Покиньчереда,

Дмитро Саїк, Юрій Беркела,

Наталія Кальба, Дмитро Сухарюк,

Ярослав Довганич, Йосип Бундзяк,

Мирослав Обладанюк

(комп'ютерний дизайн і верстка)

Відповідальність за достовірність фактів несе автор.

Газета віддрукована у Хустській районній друкарні.

Замовлення №

Тираж 1000 примірників